

Kvaliteten vid arkitekttävlingar hotad

Downloaded from: <https://research.chalmers.se>, 2024-06-29 19:01 UTC

Citation for the original published paper (version of record):

Rönn, M. (2017). Kvaliteten vid arkitekttävlingar hotad. Arkitekten : tidning för Arkitektförbundet, 2017(8 juni)

N.B. When citing this work, cite the original published paper.

[NYHETER](#)[DEBATT](#)[KULTUR](#)[FILM](#)[PLATSANNONSER](#)

[KULTUR](#)

Kvaliteten vid arkitekttävlingar hotad

8 JUNI 2017 - AV MAGNUS RÖNN

Tävlingen är utsatt för starka externa processer som begränsar dess möjlighet att bidra till arkitektonisk kvalitet. Det skriver Magnus Rönn som sammanfattar en nyligen utgiven antologi.

ANNONS

Tävlingen om en ny Campusbyggnad vid Aalto Universitet i Finland 2013, som vanns av Verstas arkitekter, nämns i antologin *Architectural competition as institutions and process* som ett exempel på hur programmets krav på hållbarhet fick en undanskymd roll i juryns utvärdering.

FOTO VERSTAS ARKITEKTER

En av de tendenser vi ser i utvecklingen av arkitekturtävlingar är en allt större specialisering och kunskapsintegrering. Enskilda arkitekter och kontor ersätts med team av företag. Etableringen av designteam svarar mot att tävlingsuppgifterna blivit komplexa och ställer nya krav på specialistkompetens. För att kunna lösa uppgifterna krävs i allt högre grad både tillgång till expertis inom avgränsade områden och integrering av kunskap med bas i flera designdiscipliner.

Kristian Kreiner öppnar diskussionen i antologin *Architectural competition as institution and process* med en analys av 2010 års entreprenadtävling i Danmark om handikapporganisationernas hus. Syftet var att skapa världens mest tillgängliga

kontor. Arrangören utbildade designteamen i begreppet tillgänglighet och arkitekterna tog sedan fram sina lösningar utifrån nya insikter om användarnas funktionsnedsättningar. Juryledamöterna bedömde emellertid förslagen mot bakgrund av sina professionella uppfattningar om arkitektoniskt värde. Skillnaderna i synsätt kunde inte överbryggas i tävlingen. Enligt Kreiner fanns det inget visuellt medium som gjorde att utbildningsinsatserna kunde kommuniceras på ett effektivt sätt till juryn.

Ett annat exempel på teambildning för att möta nya kunskapskrav återfinns i Gerd Bloxham Zetterstens fallstudie av tävlingen om nytt stadshus i Kiruna, som har varit föremål för två arkitekttävlingar, 1958 och 2011–2013. Tävlingen 2011–2013 genererade 53 intresseanmälningar från designteam och fem av dessa blev utvalda. Teambildningen under 2011 års tävling speglar behovet av att integrera specialistkompetens från flera arkitektkontor för att kunna lösa tävlingsuppgiften. Bakom det vinnande förslaget stod Henning Larsen Architects i samarbete med WSP, Temagruppen och UiWE.

Antigoni Katsakou tar upp arkitektkontor i Schweiz som byggt upp sina professionella karriärer med stöd av tävlingar. Hon har intervjuat 17 företrädare från fem arkitektkontor i Schweiz, ett land där 200 arkitekttävlingar arrangeras per år. Katsakou noterar att tävlandet förändrat arkitekternas uppfattning om tävlingsformerna på ett överraskande sätt. Framgångsrika arkitekter som i början av sin yrkesutövning hyllat den öppna tävlingen blir efterhand positiva till tävlingar med utvalda team. Katsakou beskriver deras tävlande som en utvecklingspsykologisk resa mot trygghet och kalkylerbara vinstchanser.

Vi ser också en tendens till byråkratisering genom allt fler administrativa rutiner, tekniska styrsystem och krav på dokumentation som både arrangörer och designteam måste uppfylla. Under senare år har det även tillkommit nya system för granskning av hållbar design (Leed, Bream, Miljöbyggnad osv). Helhetsbedömningar ersätts av poängsatta egenskaper enligt en förutbestämd skala. Carmela Cucuzzella diskuterar användningen av miljöcertifieringssystemet Green Building. Hon har undersökt 15 tävlingar i Kanada där experter på miljöklassning varit involverade i utvärderingen som juryledamöter. Cucuzzella noterar att granskningen av tävlingsförslag riskerar

att bli alltför rigid när miljöexperter ingår i juryn. Deras poängberäkningar framträder som ”fakta”. Resultat blir en instrumentell bedömning som premierar mätbara egenskaper framför en sammanvägning av arkitektoniska kvaliteter. Hon föreslår därför att miljöexperterna ska vara externa rådgivare utanför juryn och att slutbedömningen av förslag ska göras av arkitekter.

Leif Östman kommer till en annan slutsats än Cucuzzella efter sin genomgång av tävlingen i Helsingfors 2013 om en ny campusbyggnad vid Aalto University. I tävlingsprogrammet sågs hållbarhetskraven som en central utmaning. Men kraven föll bort i tävlingsprocessen och fick en undanskymd roll i juryns utlåtande. Östman anser att hållbarhetsperspektivet behöver förtydligas och ingå i juryns utvärdering av tävlingsförslag.

”Tävlingen är utsatt för starka externa processer som begränsar dess möjlighet att bidra till arkitektonisk kvalitet.”

Projekttävlingen i Europa har förts in i lagen om offentlig upphandling genom EU-direktiven 2004/17/EC och 2004/18/EC. Denna juridifiering, införande och användande av föreskrifter i lagen om offentlig upphandling, uppträder som referenser till föreskrifter i lagen om offentlig upphandling, både i inbjudan till tävlingar med begränsat deltagande och i program för allmänna tävlingar. Alla offentliga uppdragsgivare i EU påverkas. Lagstiftningen gör att tävlingen blivit inordnad i rutiner och normeringar, förstärkta hos arrangörer genom rädslan för överklaganden. Särskilda experter på upphandlingsjuridik går numera igenom dokumenten innan tävlingar över ”tröskelvärden” annonseras ut i elektroniska system inför upphandling av tjänster.

Michael Geertse noterar att den rättsliga regleringen inbegriper ett möte mellan två mycket olika kulturer; en administrativ upphandlingskultur som går ut på att fastställa ”mätbara krav” och en designorienterad tävlingskultur som syftar till goda lösningar på gestaltningsproblem. Enligt Geertse har EU-direktiven medfört att offentliga beställare av arkitekttjänster i Nederländerna och England föredrar

anbudsförfaranden framför upphandling av arkitekter genom tävlingar. Frankrike sticker ut som ett land där beställare fortfarande i stor utsträckning använder tävlingar som metod för att utse arkitekter till offentliga byggnadsuppdrag.

I mitt eget bidrag till antologin visar jag hur juridifieringen har styrt valet av designteam i sex inbjudna tävlingar, tre arkitektävlingar och tre markanvisningstävlingar. Urvalsprocessen är ett kraftspel mellan ”attractors”, faktorer i arrangörens inbjudan som drar till sig intresseanmälningar från konsult-, bygg- och fastighetssektorn och ”gatekeepers”, aktörer som styr val av kandidater i prekvalificerade tävlingar. Det görs med stöd av dels hårda ”ska-krav” som hänvisar till föreskrifter i lagen om offentlig upphandling som användas för att utesluta olämpliga företag, dels mjuka erfarenhetsbaserade kriterier som gör det möjligt för arrangör att släppa igenom sökanden med tilltalande meriter. Resultatet är en urvalsprocess som premierar väletablerade designteam framför unga arkitekter och oprövade företag.

Tävlandet i Europa innehåller också en kombination av internationell öppen och nationell exkludering, en fråga som lyfts av Jonas E Andersson.

Internationaliseringen visar sig i Sverige som tävlingsprogram på engelska. Kravet på svenska som tävlingspråk är en exkluderande praktik som stänger ute omvärlden. Ett annan vanlig exkluderande praktik är kravet på att designteamen i inbjudna tävlingar ska redovisa tre genomförda projekt, relevanta för tävlingsuppgiften.

Silvia Forlati redovisar data från 116 arkitekter i 25 länder. Studien ingick i en utställning 2009 med tillhörande symposium i Wien. Hon sammanfattar arkitekternas erfarenheter av tävlandet i följande tumregel: Av tio tävlingsförslag har två utmynnat i förstapris, varav ett blivit byggt. Trots återkommande förluster är arkitekterna positiva till tävlingen. Fördelarna kan uppenbarligen inte enbart mätas i antalet förstapris och uppdrag.

Slutligen framträder en allt tydligare marknadsorientering i tävlingar med konkurrerande intressen. Ju fler kompetenta team som deltar i tävlingar, desto större chans har arrangören att få tillgång till goda förslag. Samtidigt minskar

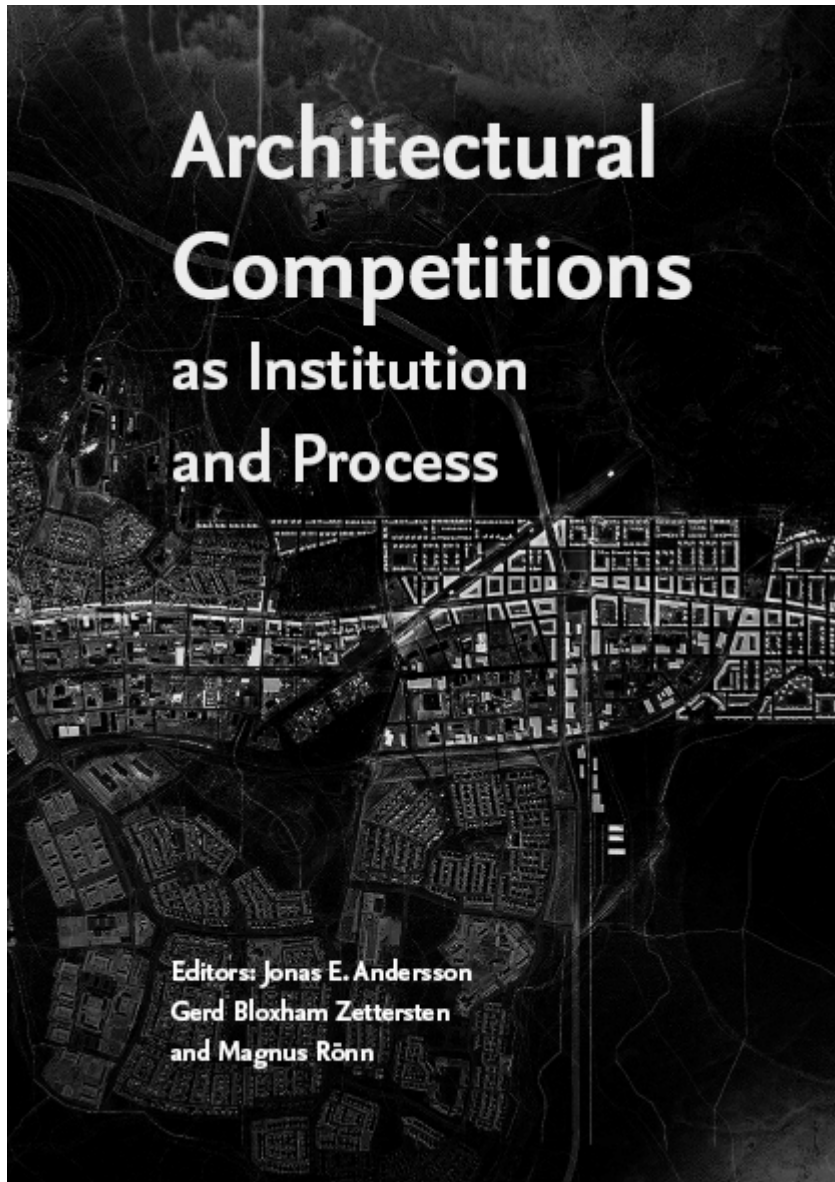
förslagsställarnas vinstchanser. Mot detaljerade beskrivningar av tävlingsuppgiften i program står önskemål om öppna målformuleringar som kan leda till överraskande och kreativa lösningar. Juryn måste i sin bedömning av förslagen tolka kunskaper som förmedlas via ritningar, bilder, scheman och grafiska modeller.

Marknadsorienteringen visar sig i sättet som arkitekttävlingar utnyttjas. En del arrangörer ser tävlingen som en möjlighet att ”sätta staden på kartan”: arkitektur används i detta fall som ett medel för marknadsföring – inte bara som ett professionellt laboratorium för utveckling av innovativa lösningar på samhällsutmaningen. Andra vill skapa en spektakulär arkitektur som drar till sig besökare, investerare och verksamheter. Fram växer bilden av ett spänningsfält med motstående intressen som måste balanseras. Manzoni, Volker och Smyth lyfter fram begreppet paradox som teoretiskt verktyg för förståelsen av konkurrerande intressen i tävlingar som behöver balanseras i en marknadsorienterad omvärld.

Min övergripande slutsats är att tävlingar är ett kunskapsfält som gör det möjligt att identifiera grundläggande villkor för idéproduktionen i arkitektur och stadsbyggnad. Tillgången till nyckeldata – tävlingsprogram, juryutlåtanden och tävlingsförslag – gör det möjligt att studera frågor av central betydelse för professionen. Dessutom är tävlingar ett utmärkt pedagogiskt redskap inom utbildningen. Men tävlingen är också utsatt för starka externa processer som begränsar dess möjlighet att bidra till arkitektonisk kvalitet. Den klassiska arkitekttävlingen håller exempelvis på att utkonkurreras av markanvisningstävlingen i Sverige, en utveckling som speglar en maktförskjutning i tävlandet där exploateringskontor och fastighetsföretag framträder som nyckelaktörer.

Magnus Rönn har varit lärare och forskare vid Arkitekturskolan KTH och är medredaktör till antologin *Architectural competition as institution and process*.

Architectural competition as institution and process

Med start i 2008 års vetenskapliga konferens om arkitekttävlingar i Stockholm, arrangerad av KTH, har ett internationellt forskarnätverk vuxit fram med tävlandet i arkitektur och stadsbyggnad som gemensamt forskningsfält. Ett urval av presentationer från konferensen i Delft har bearbetats och publicerats i en antologi kallad *Architectural competition as institution and process*. Redaktörer är Magnus Rönn, Jonas E Andersson och Gerd Bloxham Zettersten.